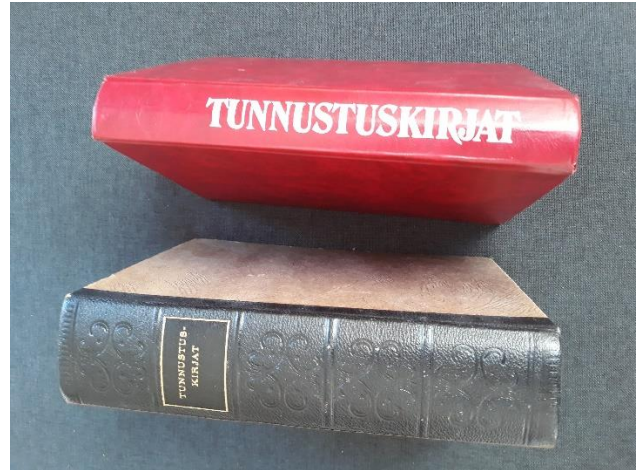

A.E.Koskenniemen johdannot
luterilaisiin tunnustuskirjoihin
(Tunnustuskirjat, 1948)

APOSTOLINEN USKONTUNNUSTUS.

LUTHERIN KATEKISMUKSET.

Katekismus -nimitys oli yleinen jo vanhan kirkon aikana. Käyttäessään tätä nimitystä Luther siis liittyi vanhaan perinteeseen. Vähän katekismuksen ensimmäisen wittenbergiläisen painoksen Kymmenen käskyn yllä on sanat: Vähä katekismus eli kristillinen opetus. Kun kansa ei vielä ymmärtänyt katekismus -sanan merkitystä, Luther lisäsi varsinaiseen otsakkeeseen selittävän lisäyksen. Lähemmin määriteltynä katekismus merkitsi alkeisopetusta. Sanalla katekismus on muutoin kolme eri merkitystä: se merkitsee ensiksi opetuksen ainesta, edelleen tätä ainesta kirjan muotoon koottuna, ja lopuksi itse tällaista kirjaa.

Luther ei kuitenkaan nimitä kaikkea kristillistä opetusta katekismukseksi. Katekismus tarkoittaa nimenomaan vain aloittelevien, oppimattomien tai lasten opetusta. Saksalaisessa messussa eli Jumalanpalvelusjärjestyksessä vuodelta 1526 hän kirjoittaa: "Katekismus on opetus, jolla pakanoita, jotka haluavat tulla kristityiksi, opetetaan osoittamalla, mitä heidän tulee uskoa, tehdä ja jättää tekemättä sekä tietää kristillisyydestä; siitä syystä annettiin katekumeeni nimitys niille oppilaille, jotka oli hyväksytyt näin opetettaviksi ja jotka oppivat uskontunnustuksen ennen kastetuksi tulemistaan." Marraskuun 30. p. 1528 pitämässään saarnassa hän sanoo: "Katekismus on saarna lapsia varten, joka lasten ja kaikkien, jotka haluavat olla kristittyjä, tulee tietää. Joka ei sitä osaa, sitä ei voida laskea kuuluvaksi kristittyjen joukkoon. Sillä varmaa on, että ellei hän näitä osaa, ei Jumalalla ja Kristuksella ole hänelle mitään merkitystä." Ja eräessä toisessa samoihin

aikoihin pidetyssä saarnassa hän sanoo: ”Tämä [katekismus] on saarna lapsia varten eli maallikkoraamattu tavallista kansaa varten. Sitä siis, joka ei osaa näitä asioita eikä pysty tekemään niistä selkoa ja niitä ymmärtämään, ei voida pitää kristittynä. Juuri tästäkin syystä sitä sanotaan katekismukseksi, toisin sanoen opastukseksi ja kristilliseksi opetukseksi, koska kaikkien kristittyjen täytyy osata ainakin tämän verran.”

Lutherin käsityksen mukaan katekismukseen kuuluu seuraavat perinnäiset osat: Kymmenen käskyä, Uskontunnustus ja Herran rukous. Tämä riittää kuitenkin vain lapsille ja aloitteleville; niiden, jotka osallistuvat Herran ehtoolliseen, tulee tietää enemmän. Vielä vanhempanakin Luther puhui katekismuksen kolmesta ensimmäisestä osasta, jotka muodostavat varsinaisen katekismuksen. Kasteen, ehtoollisen ja ripin kohdat Luther lisäsi katekismuksiinsa arvattavasti kiihkoilijoiden tähden. Isossa katekismuksessa ovat nämä sanat: ”Nämä [kolme kohtaa] ovat ne välttämättömimmät kohdat, joiden sanasta sanaan lukemista kaikkein ensiksi on opetettava. Kun nämä kolme kohtaa on käsitelty, on myös asiaankuuluvaa, että tiedetään, mitä on sanottava sakramenteistamme, Kristuksen itsensä asettamista, kasteen ja Kristuksen pyhän ruumiin ja veren sakramenteista, nimittäin ne sanat, jotka Matteus ja Markus ovat kirjoittaneet Evankeliumiensa loppuun, sanat, jotka Kristus antoi jäähyväisiksi opetuslapsilleen heidät lähettäessään” (s. 316, 15, 20). Luther siis piti kasteen ja ehtoollisen kohdat välttämättöminä opittaviksi. Ison katekismuksensa neljännen osan alussa hän sanoo: ”Olemme nyt päättäneet yleisen kristillisen opin kolmen pääkohdan käsittelemisen. Näiden lisäksi on vielä puhuttava kahdesta Kristuksen asettamasta sakramentistamme, joista jokaisen kristityn myös täytyy saada ainakin yksinkertainen, lyhyt opetus. Ilman näitähän kukaan ei saata olla kristitty; mutta näitä ei valitettavasti tähän saakka ole lainkaan opetettu” (s. 386, 1). Luther siis näin laajensi katekismusta. Myöhempänä keskiaikana oli tosin erinäisissä rukouskirjoissa käsitelty sakramenteja; riittävänä kuitenkin yleensä pidettiin, että kansa osasi luetella katolisen kirkon seitsemän sakramenttia. Luther sanookin, että paavikunnassa ei kasteesta ja ehtoollisesta ole mitään mainitsemisen arvoista opetettu.

Kolmen ensimmäisen kohdan tekstiä pitää Luther vanhan kirkon pyhänä perintönä. ”Rakkaat isät tai apostolit keitä lienevät olleetkaan ovat näin pääkohdittain esittäneet, mikä on se kristittyjen oppi, elämä, viisaus ja tieto, josta he puhuvat, jota he tutkistelevat ja joka heitä askarruttaa” (s. 317,19). Luther oli kaikessa vanhoillinen. Ei hän hylännyt perinnäistä katekismusta, hän vain karsi siitä kaiken tarpeettoman ja teki siihen välttämättömiä muutoksia; esimerkiksi kohtien järjestyksen, joka oli ollut seuraava: Herran rukous, apostolinen uskontunnustus, käskyt, hän muutti tarkoituksenmukaisemmaksi. Tämäkin osoittaa, ettei hän uneksunut mistään uudesta uskosta, uudesta katekismuksesta, uudesta kirkosta, päinvastoin hän kaikin voimin pyrki palauttamaan vanhaakin vanhemman: apostolisen kirkon. Hänen katekismuksensakin olivat tarkoitettut olemaan vanhojen isien katekismusten uusintaa. ”Me olemme pysyneet uskollisina

todelliselle vanhalle kirkolle. Te paavilaiset olette luopuneet meistä, toisin sanoen vanhasta kirkosta, ja olette perustaneet uuden kirkon, joka vastustaa vanhaa kirkkoa.”

Se Saksin vaaliruhtinaan piirissä olevien seurakuntien vuosina 1528 ja 1529 toimitettu tarkastus, johon Lutherkin osallistui, paljasti kammottavalla tavalla kristillisen tiedon ja opetuksen täydellisen rappiotilan näissä seurakunnissa. Papisto 'osoittautui paheelliseksi ja maallismieliseksi, kykenemättömäksi virkoja hoitamaan. Vähän katekismuksen esipuheesta lukija löytää pöyristyttävän kuvan sekä papiston että seurakuntien alennustilasta. Mainitun tarkastuksen kestäessä Luther kirjoitti Yrjö Spalatinille, Altenburgin kirkkoherralle ja superintendentille mm.: ”Tila seurakunnissa kaikkialla on murheellinen; talonpojat eivät opi mitään, eivät tiedä mitään, he eivät milloinkaan rukoile, he eivät tee muuta kuin väärinkäyttävät vapauttaan, eivät käy ripillä eivätkä ehtoollisella, aivan kuin olisivat vapautuneet kristillisyydestä”. Näihin surullisiin tarkastuksen kestäessä saatuihin kokemuksiin Luther viittaa myös Ison katekismuksensa esipuheessa: ”Minä muistan aivan hyvin sen ajan, jopa samoin käypi yhä päivittäin, jolloin saattoi tavata oppimattomia, vanhoja, iällisiä ihmisiä, jotka eivät tietäneet eivätkä vielääkään tiedä tästä kerrassaan mitään, mutta jotka kuitenkin käyvät kasteelle ja ehtoolliselle ja käyttävät kaikkea, mitä kristityillä on, vaikka kuitenkin ehtoollisella käyvien täydellä syyllä pitäisi tietää enemmän ja vaikka heillä pitäisi olla syvällisempi käsitys koko kristillisestä opista kuin lapsilla ja vasta-alkajilla” (s. 315, 5).

Täysin tietoisena siitä, että tulevaisuus kuuluu nousevalle polvelle, Lutherille tuli vastustamaton halu pyrkiä laajojen kansankerrosten, erikoisesti nuorten opettamiseen. Jos kirkon on kohennuttava, hän sanoi, jos evankeliumin on määrä voittaa, jos uskonpuhdistuksen mieli menestyä ja jos saatanalle ja vastakristukselle on annettava kuolettava isku, josta se ei enää toivu, on tämä tapahtuva nuorison toimesta. Kaikki se, mitä ei tehdä nousevan nuorison hyväksi, koituu tuomioksi; ”tämä tietää kirkon täydellistä luhistumista”, hän kirjoitti jo vuonna 1516, ”sillä jos kirkko joskus on menestyvä, on välttämätöntä aloittaa lasten opetuksella.” Vähän katekismuksen esipuheessa on seuraava kohta: ”Minä Jumalan tähden pyydän teitä, rakkaat herrat ja veljeni, teitä, jotka olette seurakunnanpaimenia ja saarnaajia, koko sydämellänne huolehtimaan virastanne, armahtamaan haltuunne uskottua kansaa ja auttamaan meitä katekismuksen tunnetuksi tekemisessä heille, varsinkin nuorisolle”, ja vielä: ”Kiinnitä huomiosi tähän, sinä seurakunnanpaimen ja saarnaaja! Meidän virkamme on muuttunut toiseksi kuin mitä se oli paavin hallitessa: siitä on tullut vakava ja hyödyttävä virka. Sen tähden se nyt tuo mukanaan paljon työtä ja vaivaa ja kiusauksia ja sitäpaitsi vähän palkkaa ja kiitosta maailmassa. Mutta Kristus itse tahtoo olla palkkanamme, jos uskollisesti ponnistelemme” (s. 289, 6; 292; 26 s.).

Tarkastuksen tuloksena oli Lutherilla edelleen se tärkeä huomio, että lasten opettamisen tehokkuus oleellisesti riippuu vanhempien ja kotien asenteesta. Lapsia täytyy opettaa ja heiltä kysellä. Lapsien opettamisen täytyy olla henkilökohtaista, ja sen voi tehdä vain koti, ei kirkko. Kristillisistä kodeista on tuleva kotikirkkoja, kotikouluja, joissa perheenisän on oltava kotipappina

ja kotiopettajana suorittaen aivan samanlaisia tehtäviä kuin pappi seurakunnassa. Sen tähden Luther harvinaisen lujasti kehoittaa vanhempia perehtymään katekismukseen voidakseen sitten sitä opettaa lapsilleen. Ison katekismuksen esipuheessa Luther sanoo: ”jokaisen perheenisän velvollisuus on ainakin kerran viikossa lapsiltaan ja palvelusväeltään kysellä ja kuulustella, mitä he tästä tietävät, ja elleivät mitään osaa, panna heidät osaamaan” (s. 315, 4). ja kirjan lopussa: ”Tämän opetuksen avulla näet voidaan helpommin kuin muutoin saada Kymmenen käskyä, Uskontunnustus ja Isä meidän -rukous nuorison mieleen pystymään, niin että se halulla ja tosissaan ottaa ne omikseen ja niin nuoruudesta saakka niitä harjoitellen niihin totuttautuu. On päivän selvää, ettei tätä eikä muutakaan voida pitää voimassa vanhojen keskuudessa muulla tavoin kuin kasvattamalla ihmisiä, joiden on meidän jälkeen astuttava meidän toimiimme ja tehtäviimme, taas vuorostaan menestyksellisesti kasvattamaan lapsiaan, että Jumalan sana ja kristikunta pysyisivät voimassa. Tietäköön siis jokainen perheenisä olevansa Jumalan käskyn ja määräyksen mukaisesti velvollinen opettamaan tai opetuttamaan lapsilleen sitä, mitä näiden pitää osata. Sillä koska he ovat kastetut ja otetut kristikunnan yhteyteen, tulee heidän myös päästä nauttimaan sakramentin osallisuudesta voidakseen meitä hyödykkäästi palvella: heidän kaikkien on autettava meitä uskomaan, rakastamaan, rukoilemaan ja perkelettä vastaan taistelemaan” (s. 405, 85 ss.).

Samaan tapaan kuin katekismusta oli opetettava Raamattuakin, että kristillisyyden tieto lisääntyisi. Saksalaisessa messussa Luther sanoo mm.: ”Kun lapsi alkaa käsittää tätä [katekismuksen tekstiä], niin totuta sitä viemään mukanaan kotiin saarnoissa käytetyitä raamatunkohtia ja lausumaan niitä vanhemmille ruokapöydässä ja sitten varastoimaan nämä kohdat säkkeihin ja kukkariihin niinkuin pannaan kukkaraan penninkejä, hopea- ja kultarahoja. Anna uskon säkin olla, niinkuin sen tuleekin olla, kultasäkinä! Pantakoon ensimmäiseen kukkaraan tämä lause Roomalaiskirjeen 5. luvusta: ‘Yhden ihmisen tottelemattomuuden kautta monet ovat joutuneet syntisiksi’ ja 51. psalmista: ‘Katso, minä olen synnissä syntynyt, ja äitini on minut synnissä siittänyt’. Nämä ovat kaksi Reinin kultarahaa kukkaraan pantaviksi, Toinen kukkaro on Unkarin kultarahoja varten, sellaisia kuin tämä lausuma Roomalaiskirjeen 4. luvusta: ‘Kristus on annettu alttiiksi meidän rikostemme tähden ja kuolleista herätetty meidän vanhurskauttamisemme tähden’, ja vielä, Johanneksen evankeliumin 1. luvusta: ‘Katso, Jumalan Karitsa, joka ottaa pois maailman synnin’. Tässä kaksi oivallista unkarilaista guldenia kukkaraan pantaviksi! Rakkauden säkki olkoon hopeasäkki. Toiseen kukkaraan kuuluvat hyviä tekoja mainitsevat lausumat, sellaiset kuin Galatalaiskirjeen 5. luvusta: ‘Palvelkaa toisianne rakkaudessa’ ja Matteuksen evankeliumin 25. luvusta: ‘Kaiken, minkä olette tehneet yhdelle näistä minun vähimmistä veljistäni, sen te olette tehneet minulle’. Tässä kaksi hopearahaa kukkaraan pantavaksi! Toiseen kukkaraan kuuluu tämä kohta Matteuksen evankeliumin 5. luvusta: , Autuaita olette te, kun ihmiset minun tähteni teitä vainoavat’ ja Hebrealaiskirjeen 12. luvusta: ‘jota Herra rakastaa, sitä hän kurittaa, ja hän ruoskii jokaista lasta, jonka hän ottaa huomaansa’. Nämä ovat ne

kaksi schreckenbergeriläistä [hopearahaa] kukkeroon pantaviksi!” Tällaista kansanomaista opetustapaa Luther suositteli sekä saarnaajien että perheenisien käytettäväksi. ”Älä pidä itseäsi liian viisaana, niin että halveksit tällaista lastenleikkiä. Kun Kristus aikoi kasvattaa ihmisiä, hän tuli ihmiseksi. ”

Luther piti erittäin tärkeänä sana sanalta oppimista ja opitun tarkasti muistiin painamista. Isossa katekismuksessa hän sanoo: ”Nämä, nimittäin Käskyt, Uskontunnustus ja Isä meidän -rukous, ovat ne välttämättömimmät kohdat, joiden sanasta sanaan lukemista kaikkein ensimmäiseksi on opetettava. Lapset on totutettava lausumaan ne ääneen joka päivä, heidän aamuisin noustessaan, ruoalle ruvetessaan ja iltaisin levolle käydessään, eikä heille saa antaa syötävää eikä juotavaa, ennen kuin ovat ne lausuneet. Samaa menettelytapaa soveltakoon jokainen perheenisä palvelusväkeensä” (s. 316, 15 ss.). Muistiin painamisen edellytyksenä Luther pitää sitä, että opettaja säilyttää opittavat kohdat vuodesta vuoteen samanlaisina, niinkuin isätkin tekivät. Opittavan määrän oli oltava niin pieni, että lahjattomimmatkin sen voivat muistiin painaa; senhän muodostivat Käskyt, Uskontunnustus, Isä meidän -rukous sekä kasteen ja ehtoollisen asetussanat. Luther sanoo, että opittava määrä, se, mikä autuaaksitulemista varten pitää tietää, on tiivistetty niin lyhyeksi ja yksinkertaiseksi, ettei kukaan voi sen tähden valittaa tai puolustautua sillä, että se sisältää liian paljon tai on liian vaikeaa muistaa.

Tietenkään Luther ei ollut sitä mieltä, että ohjaus ja mieleenpainanta päättyisi tähän. Hän sanoo Vähän katekismuksen esipuheessa: ”Opetettuasi heille tällaisen lyhyen katekismuksen käy käsiksi Isoon katekismukseen ja anna heille runsaampi ja avarampi tieto. Selitä siitä sitten jokainen käsky, rukous sekä kuhunkin erikseen sisältyvä teko, hyöty ja etu, vaara ja vahinko. Tähdennä erikoisesti sitä käskyä ja sitä kohtaa, jota haltuusi uskottujen keskuudessa raskaimmin rikotaan” (s. 290, 17 s.). Raamatunkohtia, virsiä ja psalmeja oli myös selitettävä ja muistiin painettava; samoin oli laita Vähän katekismuksen selitysten, juuri sitä varten siinä on kysymykset ja vastaukset. ”Yhteisen kansan kohdalla me kuitenkin tyydymme noihin kolmeen kohtaan, jotka vanhastaan ovat kristikunnassa säilyneet” (s. 315, 6).

Usein on väitetty, että Luther ei kiinnittänyt erikoista huomiota muistiin painetun käsittämiseen. Tämä väite on täysin tuulesta temmattu: Luther yhäti puhuu siitä, että muistiin painettu on ymmärrettävä. Luther oli ajatuksen mies, joka vihasi muotoa muodon tähden. Oppiminen merkitsi hänelle henkistä omistamista. ”Älköön riittäkö se, että he käsittävät sen ja kertaavat sitä kirjaimellisesti. Nuoret toimitettakoon kuulemaan saarnaa varsinkin sinä aikana, joka on määrätty katekismusta varten, että oppisivat ymmärtämään, mitä mikin kohta sisältää. Silloin he osaisivat selostaa kuulemaansa, niin että he kysyttäessä osaisivat antaa tarkalleen oikean vastauksen, ettei tuloksettomasti saarnattaisi. (Iso katekismus, s. 317, 26); ja: ”Kun ovat hyvin oppineet sananmuodon, opeta heille sitten sen merkitys, niin että he käsittävät, mitä siinä on sanottu” (Vähän katekismuksen esipuhe, s. 290, 14). Opitun henkinen omaksuminen oli Lutherille kaikkena kaikkessa. Muistaminen ei ollut itsetarkoitus, vaan väline.

Tällainen oppiminen oli vieras keskiajalle, joka harrasti koneellista oppimista. Lutherilla oli uusi menetelmä. ”Mitä se on?”, ”Mitä se merkitsee?”, ”Mitä se hyödyttää?” - tällaiset kysymykset vaativat ajatustoimintaa.

Lutherin koko seurakunnallinen toiminta oli opetuksellista. Tämä toiminta sai ilmaisunsa hänen katekeettisissa teoksissaan, nimenomaan hänen molemmissa katekismuksissaan.

Aina vuodesta 1525 alkaen Lutheria askarrutti kysymys katekismuksen aikaansaamisesta.

Voimakkaan sysäyksen katekismuksen kirjoittamiseen antoi hänen mukanaolonsa saksilaisia seurakuntia tarkastettaessa. ”Se hellyttävä hätätila, jonka minä äskettäin, omalta osaltani seurakuntien tarkastajana toimiessani jouduin toteamaan, on pakottamalla pakottanut minua kiteyttämään katekismuksen eli kristillisen opin suppeaan, yksinkertaiseen ja helppotajuiseen muotoon”, hän kirjoittaa Vähän katekismuksen esipuheessa (8. 289, 1). Ajatukset, joita hän oli esittänyt ”Saksalaisessa messussaan”, saivat nyt lihaa ja verta: ne työntyivät esiin kovan todellisuuden hirvittävän vaatimuksen pakottamina. Asia ei sietänyt viivytystä. Molemmat katekismukset ilmestyvät painosta keväällä 1529. Luther oli aloittanut ensin Ison katekismuksen kirjoittamisen. Se ilmestyi huhtikuussa. Toukokuussa ilmestyi Vähä katekismus kirjan muodossa, mutta jo tammikuussa ja maaliskuussa se oli ilmestynyt irrallisten, seinälle ripustettavien taulujen muodossa. Tammikuun 15. päivänä 1529 Luther ilmoittaa valmistelevänsä katekismusta ”oppimattomia pakanoita varten”. Tämä katekismus oli Iso katekismus, Lutherin katekismussaarnoista kokoonpantu. Tätä valmistettaessa ilmestyi sarja seinälle ripustettavia tauluja, jotka sisälsivät Käskyt, Uskontunnustuksen ja Isä meidän -rukouksen selitettynä Vähän katekismuksen alkumuoto. Vähän myöhemmin, maaliskuussa, ilmestyi toinen sarja, joka sisälsi esityksen mm. ”kasteen ynnä Kristuksen veren sakramentista”. Tavallaan siis Lutherilla oli tekeillä vain yksi katekismus, vaikkakin kahdessa muodossa. Tärkeämpi lienee ollut Vähä katekismus.

Lutherin katekismuksilla on niitä toisiinsa verrattaessa paljon eroa, vaikka myös on todettavissa suurta yhtäläisyyttä. Ero on enemmän ulkonainen kuin todellinen. Yhteistä on niille se, että ne tahtovat kasvattaa nuorisosta kypsiä kristityitä syvään yhteyteen Vapahtajan kanssa erikoisesti pyhässä ehtoollisessa, jota on usein nautittava. Lutherin katekeettisen opastuksen päämääränä väikkyy alituisesti juuri ehtoollisen runsas käyttö; pääasiallisesti tätä varten hän lisäsi noihin kolmeen perinteelliseen kohtaan: Käskyihin, Uskontunnustukseen ja Isä meidän -rukoukseen kasteen, ripin ja ehtoollisen kohdat.

Helposti joutuu siihen käsitykseen, että Vähä katekismus on oppimattomia ja Iso katekismus oppineita varten. Lutherin tarkoituksena kuitenkin oli kummallakin tavoittaa koko kansa, lapset ja vanhemmat, saarnaajat ja opettajat; jokaisen oli opittava voidakseen vuorostaan opettaa toisia. Luther sinetöi tämän omalla esikuvallaan. Ison katekismuksen esipuheesta tapaamme nuo yleisesti tunnetut sanat: ”Olenpa minäkin tohtori ja saarnaaja, vähintäinkin yhtä oppinut ja kokenut kuin lienevät nuo kaikki, jotka ovat noin julkeita ja suruttomia; siitä huolimatta minä menettelen kuin

lapsi, jolle opetetaan Katekismusta: minä luen ja sanasta sanaan ääneen lausun aamuisin ja muulloinkin, kun minulla on aikaa, Isä meidän -rukouksen, Kymmenen käskyä, Uskontunnustuksen, psalmeja ym.; sitäpaitsi täytyy minun päivittäin lukea ja tutkia. Sittenkään en osaa siinä pysyä niinkuin halusta soisin; minun on pakko jäädä lapseksi ja katekismuksen oppilaaksi ja mielelläni minä jäänkin” (s. 312, 7 s.). Eräessä saarnassaan vuodelta 1530 Luther varoittaa: ”Varokaa tulemasta omahyväisiksi, ikään kuin jo tarpeeksi osaisitte katekismusta, koska olette sitä usein kuulleet! Sillä tämä tieto vaatii meitä alati olemaan sen oppilaina. Älkäämme milloinkaan lopettako sen oppimista, sillä se ei ole puhetta, vaan elämää! Minunkin, Martti tohtorin ja saarnaajan, täytyy päivästä päivään rukoilla sekä lausua Kymmenen käskyn, Uskontunnustuksen ja Herran rukouksen sanat aivan kuin lasten on tapana tehdä. Ei teidän siis tarvitse hävetä; seuraukset ovat varsin hedelmälliset. ”

Vuonna 1529 pitämässään saarnoissa Luther tuon tuostakin huomautti niiden tarkoituksena olevan, että rahvas ja lapset opetettaisiin tuntemaan ne asiat, jotka jokaisen kristityn ehdottomasti on tunnettava. Sama oli hänen tarkoituksensa näistä saarnoista tiivistäen muodostamallaan Isolla katekismuksella. ”Lyhyessä esipuheessaan” hän sanoo: ”Tämä saarna on tarkoitettu ja siihen on ryhdytty sitä varten, että se olisi opastuksena lapsille ja yksinkertaisille” (s. 315, 1). Katekismuksen moni kohta viittaaakin siihen, että kaikki tähtää nuorten ja yhteisen kansan opastamiseen. Erikoisesti oli kirjan tarkoituksena olla kehittymättömän maaseutupapiston käsikirjana tarjoamalla heille sekä syventävää että opastukseen tarpeellista ainesta. Varsinaisen alkulauseensa Luther kohdistaa ”kaikille kristityille, mutta varsinkin kaikille seurakunnanpaimenille ja saarnaajille joka päivä hyvin harjoittautumaan katekismuksessa” (s. 314, 19). Vielä oli hänellä toivomuksena, että perheen haltijaväki kirjaa käyttäisi.

Mitä taas Vähään katekismukseen tulee, oli sen tarkoitus pohjaltaan sama kuin Isonkin katekismuksen, nimittäin kaikkien hyödyttäminen. Ennen kaikkea se kuitenkin oli tarkoitettu lapsille käytettäväksi sekä kotona että kirkossa. Ehtoollistakin käsittelevä luku oli tarkoitettu lapsille, ei suinkaan ainoastaan kaukaista tulevaisuutta silmällä pitäen. Lutherin tarkoitus oli, että jo hyvinkin varhaisella iällä käytäisiin ehtoollisella. Isossa katekismuksessa hän sanoo: ”Tietäköön jokainen perheenisä olevansa Jumalan käskyn ja määräyksen mukaisesti velvollinen opettamaan tai opetuttamaan lapsilleen sitä, mitä näiden pitää osata. Sillä koska he ovat kastetut ja otetut kristikunnan yhteyteen, tulee heidän myös päästä nauttimaan sakramentin osallisuudesta” (405, 87). Wittenbergin yliopiston opettaja Johannes Bugenhagen sanoo Vähän katekismuksen tanskalaisen laitoksen esipuheessa vuodelta 1538, että ”ripin jälkeen on tarkoitus laskea pienet, noin kahdeksanvuotiaat tai vieläkin nuoremmat hänen pöytänsä, joka on sanonut: ‘Sallikaa lasten tulla minun tyköni’”.

Vähän katekismuksen ollessa vielä seinätaulujen muodossa eri kappaleiden alaotsakkeena oli: ”Perheenisän huonekunnalleen yksinkertaisesti selitettäväksi”. Nämä sanat Luther säilytti

kirjanmuotoisessakin Vähässä katekismuksessa. Tämä tärkeä seikka viittaa siihen, että kirja oli tarkoitettu vanhempien käytettäväksi lasten ja perheväen opettamisessa.

Vähä katekismus oli lisäksi tarkoitettu seurakunnanpaimenien käytettäväksi. On yllättävää, että Vähän katekismuksen nimilehdellä kirjan sanotaan olevan ”oppimattomia seurakunnanpaimenia ja saarnaajia varten” ja että esipuheen alussa niin ikään toivotetaan armoa ”kaikille uskollisille ja hurskaille seurakunnanpaimenille ja saarnaajille”, Vähä katekismus oli oleva viime kädessä oppikirjana papiston käytettäväksi, oppikirjana, joka sisälsi kristinopin johtavat aatteet. Luther itse antoi ”näytetunteja” opastukseksi: taulut ripustettiin kirkon seinälle; vanhempien ja lapsien oli tuotava mukanaan kirkkoon Vähä katekismus; hän luki jonkin kohdan ja sitten selitti sen, minkä jälkeen kohta luettiin ääneen.

Vähää katekismusta alettiin pian latinankielisenä käyttää myös oppikirjana kouluissa. Oppikirjana sitä on sitten näin käytetty vuosisatoja, meillä yhä vieläkin. Nykyään raamatunhistoria pyrkii syrjäyttämään katekismuksen kouluissa. Katekismus on muka vain oppia. Tämä perustuu väärinkäsitykseen. Katekismus sisältää pelastukseen kuuluvat historialliset tosiasiat, vaikkakin mitä lyhyimmässä muodossa. Luther on nimennyt Katekismuksensa ”maallikkojen Raamatuksi”. Vähä katekismus sisältää sekä pelastustapahtumien esityksen että niiden syvällisen selityksen. Se ansaitsee yhä jatkuvasti luterilaisessa kirkossa olla samassa käytössä kuin missä se alun pitäen on ollut, kalliina autuuden opastuksena kodissa, koulussa ja kirkossa.

On vielä kiinnitettävä huomiota ripin kohtaan Vähässä katekismuksessa. Niinkuin jo mainittiin kuului alun perin Lutherin katekismuksen niin taulu- kuin kirjalaitokseenkin nuo kolme perinnäistä kohtaa: Käskyt, Uskontunnustus ja Isä meidän -rukous. Lisäksi tulivat siunaukset, aamu- ja ehtoorukoukset, huoneentaulu ja rippi. Näistä kolmesta viimeksimainitusta ripillä samoin kuin huoneentaulullakin on ollut vaihteleva sijainti: se on ollut asetettu ehtoollisen kohdan jälkeen, onpa tapahtunut niinkin, että se on saanut luovuttaa sijansa avainten vallan kohdalle. Luther alun perin suunnitteli ripin kuuluvaksi katekismukseen. Olipa jo tauluja, joihin se oli mukaan otettu, jopa laajempina kuin sakramentit. Kuitenkaan sitä ei ole ensimmäisessä kirjanmuotoisessa laitoksessa. Toiseen laitokseen, jo samanvuotiseen, se sisältyi nimellä ”Lyhyt ohje yksinkertaisille ripittäytymistä varten papille.” Oltuaan ensin liitteenä, se hakeutui kasteen ja ehtoollisen kohtien väliin itsenäisenä kohtana, joten katekismuksessa siitä lähtien oli kuusi pääkohtaa entisten viiden asemesta; rippi oli viidentenä pääkohtana. Kuusiosaisena Vähän katekismuksen oleellinen puoli niin ikään joutui Yksimielisyyden kirjaan.

Avainten vallan kohta on tärkein Vähän katekismuksen lisäke. Se ei ole Lutherin kirjoittama, vaikka se onkin täysin hänen henkensä mukainen ja sopusoinnussa hänen rippioppinsa kanssa. Sitä ei ole otettu Yksimielisyyden kirjaan.

Huoneentaulu on todistuksena siitä, että Luther piti katekismuksen opin toteuttamisen jokapäiväisessä elämässä erittäin tärkeänä. Se kuvastaa myös sitä suurta Lutherin esiintuomaa ajatusta, ettei kristillisyyden merkitse mitään erikoista elämänmuotoa, niinkuin katolisessa

maailmassa ajateltiin, vaan jokapäiväisessä koti- ja yhteiskunnallisessa elämässä ilmenevää sydämen uskoa.

Lutherin katekismukset eivät enempää kuin Schmalkaldenin uskonkohdatkaan saavuttaneet tunnustuskirjojen arvoa minkään virallisen päätöksen voimasta. Yksimielisyyden ohjeessa sanotaan: ”Ovathan kaikki Augsburgin tunnustusta kannattavat seurakunnat nämä yksimielisesti hyväksyneet, niitä on julkisesti käytetty seurakunnissa, kouluissa ja kodeissa. Näissäkin Jumalan sanasta otettu kristillinen oppi on mitä täydellisimmällä ja yksinkertaisimmalla tavalla lyhyesti esitetty ynnä tarpeen mukaan selitetty” (454, 8). Ja samassa kirjassa sanotaan vielä: ”Koska tällaiset kiistakysymykset koskevat tavallista maallikkoakin ja hänen sielunsa autuutta, me myös tunnustaudumme tohtori Lutherin Vähään ja Isoon katekismukseen, sellaisina kuin ne sisältyvät Lutherin teoksiin, maallikkoraamattuun, johon sisältyy kaikki se, mitä Pyhä Raamattu laajemmin käsittelee ja mikä on kristityn välttämätöntä autuudekseen tietää” (s. 416, 5).

Luther itse piti katekismuksiaan tärkeimpien teostensa joukkoon kuuluvina. Varauksettomasti hän tunnusti oman omiksi tuotteikseen nämä ja kirjansa *De servo arbitrio*. Näissä teoksissa paljastuu todella Luther sellaisenaan: toisaalta viimeksi mainitussa myrskyn ja taistelun miehenä ja toisaalta katekismuksissaan syvän rauhan miehenä. On erikoisesti silmiinpistävää, että hänen katekismuksissaan ei ole vähintäkään taistelun leimaa, vaan kauttaaltaan lämmin, opettava sävy. Emme voi sanoa muuta kuin että erikoisesti Lutherin Vähässä katekismuksessa kristillisyyks on muuttunut lihaksi ja vereksi.